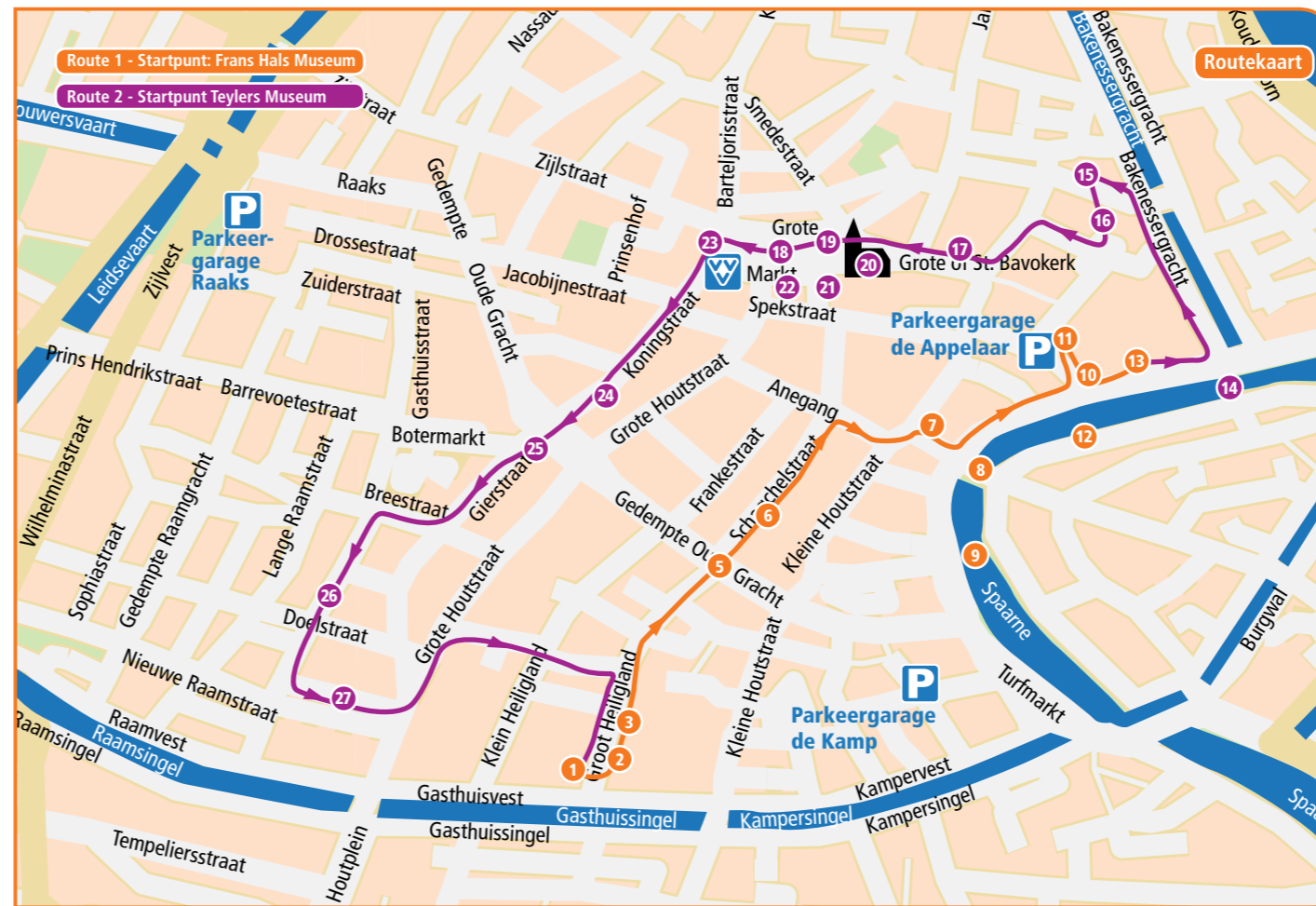

WANDELEN TUSSEN TEYLER EN HALS

EEN WANDELING TUSSEN TWEE GROOTHEDEN

De **Grote of St. Bavokerk (20)** werd in Gotische stijl gebouwd op de plaats van een, in de 14e eeuw grotendeels afgebrande, kleinere kerk. Bavo is de patroonheilige van de regio Kennemerland. In 1479 werd het pand verbouwd tot kapittelkerk. Wat deze kerk bijzonder maakt is dat hij zonder heipalen in de grond gebouwd is. De Grote of St. Bavokerk wordt ook wel 'Jan met de hoge schouders' genoemd. De toren is namelijk aan de kleine kant in verhouding tot de rest van het gebouw. De kerk herbergt de graven van o.a. Frans Hals, Pieter Teyler Van der Hulst en Pieter Jansz. Saenredam. Ook is er het beroemde Müllerorgel te bezichtigen, waar Mozart als kind op gespeeld heeft.

Loopt u verder langs de kerk, dan ziet u links op nummer 18, de **Vleeshal (21)**. De vleeshal werd in 1602-1604 gebouwd naar rijk gedecoreerd ontwerp (met ossen- en schapenkoppen) van stadsbouwmeester Lieven de Key. De **Vishal (22)** op nummer 20 diende voor de verkoop van verse zeevis. De vervuiling en stankoverlast veroorzaakt door de verkoop van vis op de markt zelf was de aanleiding om in 1603 tot de bouw van een vishal over te gaan.

Verder ziet u voor u het **Stadhuis (23)** van Haarlem. Op deze plaats stond allereerst het jachtslot voor de Graven van Holland. Graaf Willem II gebruikte dit jachtslot als woonhuis wanneer hij naar Haarlem kwam om belastinggelden te innen. Zijn zoon Floris V koos Den Haag als vaste woonplaats, waarna hij de resten van het slot aan de stad schonk. Het houten gebouw werd in de 14e eeuw grotendeels verwoest door een stadsbrand. Na de herbouw is het complex als stadhuis in gebruik genomen. Uit die periode dateert het huidige gebouw met de beroemde Gravenzaal, tegenwoordig voornamelijk in gebruik als trouwzaal. In dezelfde tijd werd de Vierschaar gebouwd, herkenbaar aan de vier zuilen aan de rechtoverzijde van het gebouw. Instappunt en eindpunt (u begint de wandeling bij nr 23 en loopt route 1 naar Frans Hals Museum, daarna pakt u route 2 op naar Teylers Museum. Vanaf Teylers Museum volgt u het eerste stuk van route 1).

Voor deze Vierschaar stond het schavot waar recht werd gesproken. Dit is nog terug te zien in het beeldhouwwerk van Vrouwe Justitia in de gevel.

23

Loop links van het stadhuis de **Koningstraat** in. Halverwege deze straat ziet u aan uw rechterhand de voormalige 'Inrichting voor Onderwijs aan Katholieke Meisjes' en vervolgens aan uw linkerhand op nummer 37 een asymmetrisch ingedeeld voormalig **bakkershuis (24)** in de stijl van Berlage (1900). De hardstenen pui-omlijsting bevat aan beide kanten van het kozijn decoratief Jugendstil beeldhouwwerk van G. Veldheer. Op de sluitsteen boven het etalage-raam staat een bakkersfiguur afgebeeld.

Steek aan het einde van de Koningstraat de Gedempte Oude Gracht over en loop rechtdoor de **Gierstraat** in. Links op de hoek van de Gierstraat (nr. 3) is **Drogisterij A.J. van der Pigge (25)** gevestigd, te herkennen aan de traditionele gaper boven de entree. Een pand met een bijzonder verhaal, want toen Vroom & Dreesmann in 1923 op de hoek van de Gedempte Oude Gracht een enorm en modern warenhuis wilde bouwen, kocht het maar liefst twintig panden op die daar op dat moment stonden en maakte ze met de grond gelijk. Behalve één. Van der Pigge hield zijn poot stijf en zo is het gekomen dat het pand van voormalig V&D om de drogisterij heen gebouwd is en inmiddels V&D heeft overleefd! Hier is tegenwoordig gelukkig weer nieuwe bedrijvigheid te vinden. Binnen bij Van der Pigge dateert het interieur uit 1849. Compleet met stopflessen en puntzakjes lijkt het of de tijd hier heeft stilgestaan. Zeker een bezoekje waard.

Loop verder de Gierstraat in en neem de eerste straat rechts. Via de **Breestraat** wandelt u de wijk 'de Vijfhoek' in, genoemd naar het pleintje waar vijf straten bij elkaar komen. Hoewel deze buurt nu tot één van de hipste en populairste van Haarlem behoort, was dat tot midden jaren zeventig wel anders. Toen stond de wijk bekend als crimineel en gevaarlijk en was het een plek die liever werd gemeden.

Neem de eerste straat links, de **Lange Annastraat**. Op nummer 40 vindt u het **Hofje van Guurtje de Waal (26)**. Het hofje werd in 1616 gesticht door Guertie Jansdochter de Wael, dochter van een lakenhandelaar. Guertie (Guurtje) liet het hofje bouwen op het erf van haar eigen woning. Het was bedoeld voor gereformeerde weduwen en oude vrijsters. (geopend ma - vr: 10:00 - 17:00 uur, weekends gesloten voor bezoek). Als u het hofje weer uit komt gaat u naar rechts. U komt op het **Nieuwe Kerksplein** en opent de deur aan uw linkerhand, bij rode nummer 11. U loopt het gangetje door en komt uit in het **Proveniershof (27)**.

27

Op deze plek was vroeger het vrouwenklooster St. Michael gevestigd. Na de hervorming werd het pand aan de Schutterij van St. Joris gegeven. Het klooster werd in 1591 afgebroken en vervangen door een nieuw doelengebouw. De voormalige kloosterhof werd gebruikt als schietterrein. Na het vertrek van de schutterij is het pand even een stadsherberg geweest. In 1706 werd het complex verbouwd tot een soort verzorgingshuis voor oudere mensen. Het Proveniershof was niet, zoals de andere hofjes, bedoeld voor de armen. Het bijzondere aan dit hof is dat de mensen die er kwamen wonen geld betaalden. Vandaar ook de naam Proveniershof. Een provenier was iemand die zich inkoocht in een huis. In totaal zijn er 67 woningen waarvan er 38 rond de tuin liggen. De overige huisjes liggen aan de aangrenzende straatjes. In dit hof mogen ook echtparen wonen.

U loopt door het hof en gaat aan de andere kant onder de grote poort weer naar buiten. U komt op een driesprong, neem de tweede straat links en komt uit in de langste winkelstraat van Haarlem, de Grote Houtstraat. U gaat vervolgens de eerste straat rechts de **Cornelissteeg** in. Aan het einde gaat u rechts en direct weer links, de **Ravelingsteeg** in.

Aan het einde van deze steeg komt u aan op het Groot Heiligland. Als u rechtsaf slaat ziet u halverwege aan uw rechterhand het **Frans Hals Museum (1)**, het startpunt van route 1.

Note: Wij gaan er van uit dat u bij een bezoek aan een hofje rekening houdt met de privacy van de bewoners.

Colofon

Productie en redactie: Haarlem Marketing - haarlem.nl
Grafische vormgeving: Studio Naskin - naskin.nl
Bron: Uittenhout, Bart. Wandelen tussen Teyler en Hals (1995)
www.franshalsmuseum.nl
www.teylersmuseum.nl

VVV Haarlem is onderdeel van Haarlem Marketing (wijzigingen voorbehouden, oktober 2016)

Volg ons op: /Haarlemmarketing @CMHaarlem Visithaarlem

HAARLEM
MARKETING

Het Frans Hals Museum is genoemd naar de beroemdste Haarlemse schilder van de Gouden Eeuw. Frans Hals (ca. 1582 – 1666) is bekend om zijn Regentenportretten en Schuttersstukken. Teylers is hét museum van de Verwondering, opgericht in 1784 uit de nalatenschap van de rijke bankier en zijdefabrikant Pieter Teyler (1702- 1778). Beide musea zijn een must voor iedereen die van cultuur houdt en de historische (binnen)stad van Haarlem komt bezoeken.

Deze wandeling, van ongeveer vijf kwartier, leidt u via diverse interessante plekjes in de stad heen en weer tussen beide musea. U kunt voordat u met uw wandeling begint genieten van een kopje koffie of thee in één van de museum-cafés. Als startpunt van de wandeling kunt u kiezen tussen het Frans Hals Museum (route 1), Teylers Museum (route 2) of bij VVV Haarlem als opstappunt. Bij het eindpunt aangekomen kunt u lunchen in één van de museumcafés en volgt u eenvoudig de andere route terug naar uw beginpunt. U kunt dus zelf bepalen of en op welke van de twee locaties u de koffie en de lunch wilt gebruiken.

Vouchers voor koffie/thee met gebak en de lunch zijn te koop bij VVV Haarlem, Grote Markt 2

Het **Frans Hals Museum (1)** is gevestigd in een schilderachtig monumentaal gebouw dat vanaf 1609 diende als tehuis voor oude mannen. Frans Hals moet er ook zelf rondgelopen hebben toen hij de groepsportretten van de regenten van het Oudemanshuis schilderde. Het museum toont het grootste aantal portretten van Hals, waaronder de unieke en wereldvermaarde Schuttersstukken en Regentenstukken. Daarnaast bezit het museum talloze topstukken van andere bekende Haarlemse kunstenaars als Goltzius, Ruisdael en Saenredam. Geniet van de prachtige regentenkamers, de karakteristieke eetzaal en de bijzondere binnentuin. Het museum is te bezoeken aan Groot Heiligland 62. di-za: 11:00 - 17:00 uur, zon- en feestdagen: 12:00 - 17:00 uur. Ma: gesloten

ROUTE 1 - STARTPUNT: FRANS HALS MUSEUM, GROOT HEILIGLAND 62

De wijk 'Heiliglanden' werd in 1404 bij de stad ingelijfd tijdens een toenmalige stadsvergroting. Het gebied diende in eerste instantie ter bewoning van de vele arbeiders die werkzaam waren in de bierindustrie, scheepsbouwrij of de textielnijverheid.

Bezoek het **Frans Hals Museum (1)**. Na het verlaten van het Frans Hals Museum slaat u linksaf. Aan uw rechterhand passeert u, een deel van, de voormalige 'gasthuisjes' (2) die gevestigd zijn op de huisnummers 63-85. De huisjes werden gebouwd in opdracht van de gasthuismeesters van het St. Elisabeth of Grote Ziekenhuis. Oudere mensen die wat spaargeld hadden, konden zich laten inschrijven als provenier en hadden dan tot het eind van hun leven onderdak en verzorging.

Op **Groot Heiligland 47** (rode cijfers) ziet u de **Gasthuispoort (3)**. Hier bevond zich van 1581-1873 de hoofdingang van het St. Elisabeth Gasthuis, het voormalig ziekenhuis voor de armen. Boven deze poort ziet u een gevelsteen waarop een mand en dragers te zien zijn. In de mand gevuld met lappen wordt een ziek persoon vervoerd. De uitdrukking 'in de lappenmand zijn' komt hier vandaan. Links van het poortje (verderop op nr. 47 in zwarte cijfers) zijn ABC Architectuurcentrum Haarlem en Museum Haarlem gevestigd.

U loopt verder rechtdoor en passeert bij nr. 36 een voormalige bakkerij, later paardenstal waar nog de drink- en voederbak voor de paarden bewaard is gebleven.

Aan het einde van Groot Heiligland komt u op de **Gedempte Oude Gracht (5)**. Oorspronkelijk was hier de stadsgracht en stadsommuring van het middeleeuwse Haarlem. Aan het bestaan van deze belangrijke stadsgracht met gemetselde welfbruggen kwam in 1860 een eind. Door het droogleggen van het Haarlemmermeer in 1852 stroomde het grachtenwater via het Spaarne slecht door. Demping bood toen de beste oplossing tegen de ontstane stank. Daarmee verdween een karakteristieke stadsgracht met acht bruggen uit het stadsbeeld en veranderde de naam in Gedempte Oude Gracht.

Steek de Gedempte Oude Gracht recht over naar de **Schagchelstraat**, één van de Haarlemse 'Gouden Straatjes'. Hier vindt u veel ambachtelijke en kunstzinnige winkeltjes. In het monumentale pand van **Brandmeester's (6)**, op nummer 29-31, heeft vanaf 1851 de firma J.G. Martin & Zonen een dansschool gerund. Voor die tijd heeft het dienst gedaan als schermschool die eigendom was van de grootvader van de schrijver Simon Vestdijk.

Aan het einde van de Schagchelstraat slaat u rechtsaf de **Anegang** in. Einde daarvan links en direct weer rechts naar de **Korte Veerstraat**.

Aan uw linkerhand passeert u 'Magazijn De Zon' (7). Het in 1899 gebouwde pand was het eerste winkelhuis van (inmiddels voormalig) Vroom en Dreesmann in Haarlem. De natuurstenen reliëfs stellen onder andere het scheren van de schapen en het weven van de wol voor. Zij verwijzen naar de textielnijverheid en -handel die in die tijd de belangrijkste activiteiten van Vroom en Dreesmann waren. Sinds 2014 is hier 'Brasserie & Bar Seymour' gevestigd.

Voordat u aan het einde van de Korte Veerstraat linksaf slaat naar het **Spaarne**, ziet u voor u de **Melkbrug (8)**. Deze, in 1886 gebouwde brug, is nog steeds als draaibrug werkzaam en biedt een prachtig uitzicht over het Spaarne. Het **Spaarne (9)** bestaat al ruim vierduizend jaar. Van oorsprong was dit een rivier die vanaf het Haarlemmermeer naar het IJ stroomde. Belangrijke industrieën zoals scheepswerven en bierbrouwerijen waren dan ook aan het water gevestigd.

Als u uw weg langs het Spaarne vervolgt, passeert u een mooi gebouw met op de gevel de tekst 'Korenbeurs' (het restaurant dat er gevestigd is draagt dezelfde naam), daarna loopt u vanzelf op tegen het pand met de rode luiken, gelegen aan de Damstraat 29. Dit is **De Waag (10)**. De bouw van het Waaggebouw in het jaar 1598 gebeurde onder leiding van Lieven de Key. Achter de poortvormige ingangen was de waaghal waar de goederen door de waagmeester gewogen werden. Naar aard en gewicht van het ingebrachte goed was de handelaar belasting schuldig aan het stadsbestuur. Aan de zijde van het Spaarne is het stadswapen van Haarlem met de spreuk 'Vincit vim Virtus' (de deugd heeft het geweld overwonnen) te zien.

Links van De Waag, aan de **Damstraat 21**, is **Teylers Huis (11)** gelegen. Hier woonde Pieter Teyler die zijn geld naliet ter bevordering van kunst en wetenschap. Onderdeel van dit huis is het Lorentz Lab van Teylers Museum, het oude laboratorium van professor en Nobelprijswinnaar Lorentz. Beroemde wetenschappers als Einstein kwamen de professor hier opzoeken. Kijk voor meer informatie en de bezoekmogelijkheden op www.teylersmuseum.nl.

Als u terugkeert naar het Spaarne en met uw rug naar De Waag gaat staan, ziet u aan de overkant van het water het **Hodshon Huis (12)** liggen op **Spaarne 17**. Dit huis is één van de belangrijkste particuliere gebouwen in Haarlem uit de 18e eeuw. Het werd in 1794 gebouwd voor de vermogende mejuffrouw Cornelia Catharina Hodshon. Het interieur dateert nog geheel uit de bouwtijd en is met diverse stijlkamers van grote waarde. Bij het beeldhouwwerk dat de voorgevel siert ziet u in het midden Minerva, zij symboliseert de kunsten en wetenschappen. De zittende figuur stelt de bouwkunst voor.

Verder lopend langs het Spaarne, arriveert u op nummer 16 bij **Teylers Museum (13)**.

ROUTE 2 – STARTPUNT: TEYLERS MUSEUM, SPAARNE 16

In 1784 opende **Teylers Museum (13)** als eerste en oudste museum zijn deuren voor het publiek. Met het geld dat Pieter Teyler had nagelaten, kon de indrukwekkende Ovale Zaal gebouwd en gevuld worden. Hier konden burgers het mooiste van het mooiste en het nieuwste van het nieuwste zien en beleven. Later werden daar prachtige zalen aan toegevoegd die nog steeds in hun authentieke setting te zien zijn. Een wandeling door Teylers Museum is een ontdekkingstocht door de tijd. De tocht voert langs mineralen en fossielen, langs tekeningen en schilderijen. Maar ook natuurkundige instrumenten, munten en penningen. Teylers Museum bezit een mooie collectie Hollandse meesters en wereldberoemde prenten en tekeningen van o.a. Rembrandt en Michelangelo. Het museum is te bezoeken aan het Spaarne 16. di - vr: 10:00 - 17:00 uur, za - zo: 11:00 - 17:00 uur, ma: gesloten

Bezoek **Teylers Museum**. Na het verlaten van het museum gaat u links. U passeert aan uw rechterhand de **Gravestenenbrug (14)**. Deze dubbele ophaalbrug is genoemd naar het 'Gravestein', ofwel een stenen adellijk huis van de graven van Holland, dat aan de uitmonding van de Bakenessergracht met het Spaarne zou hebben gestaan. In 1946 werd de brug wegens bouwvalligheid buiten gebruik gesteld. Onder druk van de middenstand werd in 1949 besloten tot het bouwen van een nieuwe brug waar alleen fietsers en voetgangers gebruik van mogen maken.

Ga direct links de **Bakenessergracht** op. Na een tijdje rechtdoor lopen ziet u aan de overzijde van het water op nummer 71 een voormalige Brood- en Meelfabriek. Bij nummer 66 aangekomen gaat u door de groene deur. Aan het eind van de steegjes gaat u in de tuin eerst naar rechts en komt in het nieuwste hofje van Haarlem. Dit is het **Johannes Enschedéhof (15)**, opgeleverd in 2007. Dit hofje, genoemd naar de beroemde Haarlemse drukkerij, is ontworpen door de Haarlemse striptekenaar Joost Swarte en architect Henk Döll. Vervolgens gaat u terug en naar links, (en overbrugt in een paar stappen vijf eeuwen) naar het

Hofje van Bakenes (16), ook wel Bakenesserkamer genoemd. Het hofje is het oudste, nog bestaande hofje in Nederland. Het werd op 2 augustus 1395 gesticht (geopend ma - za: 10:00 - 17:00 uur, weekends gesloten voor bezoek).

Verlaat vervolgens het hofje door de poort naast huisnummer 11M, en kijk nog even achterom naar de spreuk die boven de poort staat. 'Dirck van Bakenes voor vrouwen acht en twee maal ses'. Dit duidt op het aantal vrouwen 8 + (2x6), dus twintig in totaal dat hier woonde en op hun minimumleeftijd (8+2) x 6, dus zestig jaar. Tegenwoordig zijn er nog 11 dames woonachtig.

U gaat rechtsaf de **Wijde Appelaarsteeg** door. Bijna aan het einde ziet u aan de linkerkant gevelsteen "de drukkerij", deze was oorspronkelijk geplaatst in Poort C van het voormalig Enschedécomplex en is een weergave van een klassieke gelddrukkerij met geldpers. Voordat u aan het einde linksaf slaat de **Lange Begijnestraat** in, ziet u rechts de **Toneelschuur** en links de **Philharmonie**, twee belangrijke cultuurpodia van de stad.

Vanuit de Lange Begijnestraat komt u op het **Klokhuisplein** waar, voor de bouw van de Grote of St. Bavo Kerk, een kerkhof was van een oudere kerk. Op de plaats waar nu hotel restaurant Stempels is was van 1761 tot 1990 het grafisch bedrijf van Joh. Enschede en Zonen gevestigd. Ga voor de kerk rechtsaf de **Riviervischmarkt** op. Hier was de vismarkt voor de verkoop van zoetwatervis. Op **nummer 13 (17)** wordt, in tegenstelling tot wat het Jugendstil tegeltableau doet vermoeden, geen Vischhandel meer gedreven.

Als u rechtdoor loopt komt u op de **Grote Markt (18)**. Hier is het oude stadshart van Haarlem. U loopt al snel langs het standbeeld van Laurens **Janszoon Coster (19)**. Hij wordt, vooral in zijn geboortestad, genoemd als de uitvinder van de boekdrukkunst. Volgens de overlevering uit het begin van de zestiende eeuw deed Coster de uitvinding bij toeval in stadsbos De Haarlemmerhout, toen hij daar wat stukjes beukenschors in de vorm van de letter A sneed. Op het moment dat deze op de grond viel liet het een perfecte afdruk in het zand achter. Laurens staat nog steeds met deze letter in de hand. Als u achter hem kijkt naar café Studio ziet u een gevelsteen waarop staat dat dit zijn geboortehuis is.